

УДК:342

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2025-2-18-138-145><https://orcid.org/0000-0001-5620-776>

Скрипнюк Олександр Олександрович,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Інституту держави і права

імені В.М.Корецького НАН України,

м.Київ, Україна,

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ УКРАЇНИ: ДИНАМІКА У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ТА ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Анотація: Російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 році та перейшла у свою найгострішу фазу після повномасштабного вторгнення РФ в Україну у 2022 році, створила безпрецедентні виклики для демократичного розвитку України та її державно-правового (політичного) режиму. Цей конфлікт не випадково розглядають як складову глобального протистояння між демократичними режимами (України, що отримує потужну підтримку демократичного Заходу) та авторитарними (Росії, що шукає підтримки серед пострадянських, азійських, латиноамериканських та африканських автократій). Війна змінила баланс між безпекою і свободою, вплинула на інституційні механізми функціонування влади та активізувала роль громадянського суспільства, яке взяло на себе частину державних функцій. Дослідження трансформації державно-правового режиму України у воєнний і поствоєнний період є надзвичайно актуальним, оскільки дозволяє виявити ризики авторитарних тенденцій, окреслити перспективи демократизації, а також розробити науково обґрунтовані підходи до формування нової архітектури влади та правових механізмів контролю. У статті аналізуються передумови й чинники еволюції політичного режиму України, вплив війни на його ключові інститути, а також потенційні сценарії поствоєнної трансформації та зміцнення демократичних процесів.

Ключові слова: державно-правовий режим, політичний режим, російсько-українська війна, поствоєнні перспективи, трансформація, міжнародне втручання, зовнішня політика, права людини, національна безпека, правові аспекти, демократичні процеси.

Постановка проблеми: Розпочинаючи дослідження, варто наголосити на тезі І. Попова, який підкреслює, що «напад авторитарної Росії на демократичну Україну багатьма дослідниками оцінюється як спроба згорання демократичних свобод та насадження моделі управління, подібної до власної» [1]. Така інтерпретація акцентує увагу на фундаментальній відмінності політичних культур: у демократичній Україні суспільство розглядає владу як тимчасово найнятого й підконтрольного виборцям менеджера, покликаного виконувати делеговані управлінські функції. Це відповідає європейським традиціям народного суверенітету й принципу підзвітності влади, тоді як в авторитарній Росії політична влада персоніфікована та майже сакралізована – воля незмінного лідера, навіть якщо вона є руйнівною й нелогічною, набуває статусу закону, обов'язкового для всього суспільства. Така система, ґрунтуючись на вертикальних ієрархічних зв'язках, поступово руйнує горизонтальні та мережеві структури громадянського суспільства, які могли б становити потенційну загрозу режимові [2]. Унаслідок цього блокується формування незалежних каналів політичної участі та обмежуються форми суспільного протесту, що є типовою рисою авторитарних режимів.

Д. Перрі слушно зауважує, що за нинішніх умов «В. Путіна не можна усунути шляхом демократичного голосування, оскільки Росія еволюціонувала від фальшивої демократії до диктатури під його темним правлінням» [3]. Попри абсурдність і стратегічну саморуйнівність рішення про розв'язання широкомасштабної війни проти України, воно стало наслідком закритої політичної системи, де відсутність конкуренції людей і ідей не лише знижує

ефективність управління, а й підвищує ризик помилкових рішень на стратегічному рівні. На думку багатьох закордонних експертів, війна засвідчила: перевага централізованого командування в авторитарних режимах є оманливою; брак внутрішньої критики та незалежних інституцій робить їх менш здатними до адаптації й корекції власних дій. У цьому контексті Україна, яка зберегла демократичну політичну культуру навіть у воєнних умовах, демонструє стійкість, здатність до самоорганізації та мобілізації ресурсів, що формує передумови її стратегічної переваги.

На думку багатьох закордонних експертів, авторитарні режими, які покладаються на централізоване командування та контроль, насправді менш ефективні у довгостроковій перспективі: відсутність внутрішньої критики, політичного плюралізму та незалежних інституцій робить їх негнучкими, схильними до інформаційних викривлень і самоізоляції. Ця війна демонструє, що автократії, які традиційно вважають себе сильними завдяки концентрації влади, фактично стають вразливими через дефіцит політичної конкуренції та суспільної відповідальності. Україна ж, навіть у надзвичайних умовах воєнного стану, зберігає ключові елементи демократичного процесу, громадянської активності та самоорганізації, що створює для неї стратегічну перевагу й підґрунтя для успішного протистояння зовнішній агресії.

У контексті російсько-української війни постає надзвичайно важливе питання: яким чином збройна агресія РФ позначилася на державно-правовому (політичному) режимі України, які внутрішні трансформації він переживає та які потенційні можливості й загрози ці зміни несуть для поствоєнного відновлення та розвитку держави. Вже сама постановка питання свідчить про потребу більш глибокого аналізу правових і політичних наслідків війни для системи влади, балансу інституцій, прав і свобод громадян. Передусім слід обґрунтувати використання подвійної термінології – «державно-правовий» та «політичний» режим. У вітчизняній конституційно-правовій науці традиційно вживаються категорії «державний режим» чи «державно-правовий режим», тоді як у політичній науці домінує поняття «політичного режиму». Звернення до обох понять у рамках одного дослідження є виправданим, оскільки дозволяє комплексно оцінити і правові, і політичні аспекти функціонування державної влади. Як справедливо зауважує І. Процюк, державно-правовий режим – це система «приймів, методів і способів здійснення державної влади» [4], що фактично збігається зі змістом категорії «політичний режим». Він же характеризує цей режим «мірою участі населення в механізмах формування державної влади та способах такого формування, ступенем захисту й забезпечення прав і свобод людини й громадянина, врахуванням інтересів окремих соціальних груп, місцем і роллю недержавних структур у політичному житті суспільства, методами й інтенсивністю використання ресурсів влади, ідеологічного впливу та силових структур». Таким чином, застосування подвійної термінології дає можливість врахувати і юридично-нормативний, і фактично-політичний вимір одного й того самого феномена.

Аналогічно до політичних режимів, державно-правові режими можуть бути демократичними й авторитарними залежно від рівня участі громадян у здійсненні державної влади, ступеня гарантування прав і свобод, відкритості політичної системи. На думку В. Редькіна, ці два поняття – «державно-правовий» і «політичний» режим – не можна протиставляти, адже при демократичному політичному режимі державний режим також набуває демократичного характеру, і навпаки [5]. У найзагальнішому правовому сенсі державно-правовий (політичний) режим поряд із формою державного правління та формою державного устрою є ключовим елементом форми держави, під якою розуміють сукупність основних характеристик влади, її інституційно-організаційних, територіальних і функціональних параметрів. Саме форма держави виступає об'єктом конституційного регулювання: її елементи закріплюються в текстах конституцій, органічних або конституційних законах, що визначають правила функціонування вищих органів влади та межі їхньої компетенції. Особливістю політичного (державно-правового) режиму, на відміну від форми правління й територіального устрою, є його динамічність: він значно швидше

трансформується й реагує на внутрішні та зовнішні виклики. Ця риса особливо проявляється під час воєнного стану, коли держава змушена балансувати між необхідністю збереження демократичних інститутів і вимогами безпеки. Таким чином, аналізуючи зміни державно-правового режиму України під впливом війни, важливо враховувати як його нормативну складову (конституційно-правові механізми), так і фактичну (політичну практику та реальні повноваження органів влади), щоб виявити тенденції, перспективи та ризики поствоєнного розвитку.

Як слушно наголошував К. Бабенко, «саме поняття політичного режиму є динамічним за своїм змістом», і «на цей динамізм політичних режимів вказують різні автори» у науці конституційного права [6]. Динамічність політичних режимів проявляється у тому, що вони постійно змінюються під впливом економічних, соціальних, безпекових і міжнародних факторів. Це зумовлює потребу у систематичному кількісному та якісному вимірюванні рівня свободи, індексів демократії, а також в оцінці функціонування інститутів влади та ступеня залучення громадян до політичного процесу. Саме тому науковці, аналітичні центри й міжнародні організації розробили різні методики регулярного моніторингу демократичних процесів, серед яких провідне місце посідають індекси Freedom House, Polity IV, V-Dem, Democracy Index від The Economist Intelligence Unit. Вони охоплюють такі ключові показники, як виборчий процес і плюралізм, функціонування уряду, рівень політичної участі громадян, демократична політична культура, стан громадянських прав і свобод. Комплексне вимірювання цих параметрів дозволяє не лише зафіксувати стан демократії, а й відстежити тренди та ризики її деградації. Як показує практика, політичний режим держави протягом року під впливом багатьох факторів може переміститися із категорії «демократія» до «погіршеної» чи «недосконалої демократії», далі — до «гібридного режиму», а за несприятливих умов — до «авторитарного режиму» [7]. Це особливо актуально для держав, що перебувають у стані війни чи масштабної кризи, адже зовнішні й внутрішні виклики прискорюють трансформаційні процеси, змушуючи державу переглядати баланс між безпекою та свободою.

Не випадково у фокусі уваги звіту «Індексу демократії» за минулий рік опинилася російсько-українська війна та її вплив на майбутнє демократії не лише в Європі, а й у всьому світі. Щорічне вимірювання індексу, яке проводить The Economist Intelligence Unit, у 2022 р. продемонструвало, як цей глобальний деструктивний процес позначився на демократичних практиках у різних країнах. Уже сама назва підсумкового звіту — «Демократія на передовій та битва за Україну» (Frontline Democracy and the Battle for Ukraine) — та його візуальне оформлення (зображення Статуї Свободи на Майдані Незалежності у Києві) символічно підкреслюють значення України як фронту за демократичні цінності [8]. Попри те що Україна втратила одну позицію порівняно з 2021 р. і опинилася на 87-му місці у категорії «гібридний режим», експерти акцентують: відданість українців боротьбі за демократію у війні з Росією надихає світову спільноту, оскільки демонструє реальний потенціал демократичних ідей та принципів. Сам факт опору агресії розглядається як невід'ємна складова побудови демократичної національної держави та важливий етап у зміцненні інституційної спроможності України.

Водночас втрата позицій у рейтингу пояснюється об'єктивними факторами, пов'язаними із воєнним станом та вимушеними обмеженнями. Зокрема, найменші бали Україна отримала за критеріями «виборчий процес і плюралізм» (через неможливість проведення виборів в умовах воєнного стану) та «громадянські права» (які частково обмежені в інтересах національної безпеки). Проте у 2022 р. в Україні було й чимало позитивних демократичних зрушень: активне функціонування парламенту та місцевого самоврядування, продовження децентралізації, розвиток волонтерського руху й горизонтальних мереж підтримки, впровадження цифрових сервісів держави (зокрема «Дія») навіть в умовах війни, зміцнення ролі незалежних медіа та громадянського суспільства у протидії дезінформації. Ці тенденції свідчать про глибоку резильєнтність української демократії та її здатність адаптуватися до надзвичайних умов без втрати базових демократичних цінностей.

Таким чином, український кейс підтверджує тезу про динамічність політичних режимів, яку висловлювали Бабенко та інші дослідники. Війна в Україні стала випробуванням на зрілість демократичних інститутів і водночас чинником їхнього загартування. Вона демонструє, що навіть у категорії «гібридний режим» держава може проявляти тенденції до демократичного розвитку та інституційної модернізації, створюючи основу для подальшого поствоєнного відновлення на засадах верховенства права, прав людини та участі громадян у прийнятті рішень.

Натомість Росія, яка розв'язала війну проти України, стала найбільшим лузером рейтингу демократії в 2022 р. Якщо боротьба України за свободу та захист кордонів демонструє демократію в дії, то порушення Росією суверенітету України стало наслідком імперського мислення російського режиму. Експерти переконані, що мрія В. Путіна про відновлення позицій Росії як імперської держави є фундаментальною основою автократії і негативно впливає на Росію, її розвиток, перспективи участі в глобальному світі. Наслідком війни стало знищення зародків громадянського суспільства, помітне посилення державних репресій проти всіх форм іншомислення і подальша персоналізація влади, що підштовхує Росію до неприхованої диктатури, адже вона показала найбільше щорічне падіння показника демократії серед усіх країн світу у 2022 р. (зі 124 опустилася на 146 місце) [9] Пострадянський перехід Росії завершується повільним сповзанням до авторитаризму і спробами відновити свій статус великої держави - за рахунок України. Тому росіянам пропонується відшукати власний шлях до демократії на противагу прогресуючому диктаторському режиму, який веде війни за кордоном і застосовує репресії всередині держави. Україні ж пророкується безальтернативна перемога, однак без повного контролю над своєю територією та кордонами не варто сподіватися на утвердження демократичного політичного режиму в Україні.

Шлях України до демократії ніколи не був простим – авторитарна Росія вже більше 30-років після демонтажу СРСР намагається втримати пострадянські держави у зоні свого впливу, перешкоджаючи процесам демократизації у них. Втручання у внутрішні справи сусідніх суверенних країн під різними приводами – боротьби з нестабільністю, яка начебто загрожує РФ, врегулювання конфліктів (що легітимізується правовими безпековими документами) часто переростає у збройне втручання, а у випадку України - у повномасштабну війну. У 2004 р. Україна змогла подолати проросійську залежність – внаслідок Помаранчевої революції 2004 (громадянського протесту проти фальсифікації президентських виборів, яка є звичною практикою в автократіях) провести низку демократичних реформ і піднятися у категорію «недосконалих демократій». Так кваліфікуються державно-правові (політичні режими) країн, що мають певні вади у порівнянні з досконалими демократіями.

Однак російський реванш в Україні у вигляді перемоги проросійського кандидата у Президенти, автократа радянського штабу - В. Януковича, спричинив відкочування демократії в Україні та згортання демократичних реформ. Оскільки судова гілка влади не була достатньо незалежною, Конституційний Суд скасував політичну реформу 2004 року повернувши попередній варіант Основного закону у редакції 1996 р. Україна з парламентсько-президентської республіки знову перетворилася на президентсько-парламентську, що призвело до концентрації влади у руках Президента та встановлення повного контролю над судовою владою. Корупція в Україні сягла небачених масштабів, олігархи мали величезний вплив на основні інститути влади, а суспільство було позбавлене реальних важелів контролю над владою. Довіра населення до уряду, політичних партій і виборчого процесу була на дуже низькому рівні, адже вибори проходили з суттєвими порушеннями.

Україна того періоду державотворення (2010-2014 рр.) мала формальні інститути і ознаки демократії, але їх зміст постійно вихолощувався – навіть начебто незалежні та плюралістичні засоби масової інформації належали олігархам або контролювалися ними. Тому в 2011 р. державно-правовий (політичний) режим України деградував до категорії гібридного – такого, що має певні елементи демократії, але набагато більшу кількість недоліків, ніж недосконала демократія. Авторитарний режим В. Януковича серйозно

загальмував демократичний поступ держави і навіть намагався демонтувати євроінтеграційний курс.

К. Бабенко наголошував на тому, що трансформації політичних режимів можуть відбуватись як в межах певного типу (зміна форми правління видозмінює політичний режим, але при цьому не призводить до обов'язкової зміни типу політичного режиму), так і призводячи до типологічної зміни самого політичного режиму (відбувається демократичний або авторитарний перехід, коли разом зі зміною тих чи інших інститутів та принципів фіксується й загальна зміна типу політичного режиму). На думку вченого, це становить «суттєву теоретичну значимість для науки конституційного права, оскільки припускаючи динамічні зміни в межах певної встановленої конституцією варіативності щодо форми державного устрою чи форми правління, перед державою та суспільством завжди постає завдання забезпечити політичний режим від його типологічної зміни (особливо, коли йдеться про конституційне забезпечення стабільності демократичних політичних режимів, які можуть бути дуже вразливими до загроз з боку авторитарних тенденцій в розвитку державної влади)» [10]. Українській демократії цього не вдалося і в 2011 р. відбувся перехід від одного типу режиму (демократичного) до іншого (гібридного, який ми розглядаємо як підтип авторитарного режиму).

Після демократичної Революції Гідності 2014 р. та втечі В. Януковича до Росії, інтереси якої він просував на посту глави держави, показники демократії в Україні почали зростати. Стартували антикорупційна, судова реформи, але прогрес був фрагментарним і олігархи зберігали контроль над правовою і політичною системами, незважаючи на формування все більш активного громадянського суспільства і євроінтеграційний поступ України. Розчарування суспільства відсутністю реального демократичного прогресу цього разу далось взнаки не у вигляді протестів, а обрання у 2019 р. кандидата у Президенти з-за меж олігархічно-політичної системи – шоумена В. Зеленського. Його реформи і демократичні перетворення буксували через брак досвіду, опір системи, непрозору кадрову політику та концентрацію влади, що вкотре спричинило розчарування серед виборців. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну кардинально змінило політичну конфігурацію – В. Зеленський, відмовившись від численних пропозицій евакуюватися за кордон, очолив збройну боротьбу, налагодив діалог з міжнародною спільнотою та об'єднав українське суспільство у спротиві та стійкості до зовнішньої агресії.

Роль Президента в умовах повномасштабної агресії, які потребує скоординованих швидких рішень, суттєво зросла і, фактично, сформувалася ієрархічна вертикаль влади (Президент-РНБО-уряд), притаманна частіше недемократичним режимам. Результативність Верховної Ради України забезпечується діяльністю монобільшості (коаліції сформованої однією фракцією президентської партії «Слуга народу»), але саме з цієї причини орган законодавчої влади не бере повноцінної участі у реалізації принципу стримувань та противаг, що є основою конституціоналізму – демократичного механізму державної влади, обмеженого конституцією [11]. Формально у цьому немає порушення. Як зазначив Голова Верховної Ради, Р. Стефанчук, фракція, яка відповідно до ст. 83 Конституції України має права коаліції, має право власними зусиллями голосувати за прийняття законопроектів, спрямованих на реалізацію програми, з якою В. Зеленський здобув перемогу на виборах Президента України [12]. Але система стримувань та противаг в Україні не працює некоректно – більшість рішень приймаються в Офісі Президента, а концентрація влади у руках однієї особи або групи осіб є беззаперечною авторитарною тенденцією. Тому державно-правовий (політичний) режим України досі не піднявся у категорію недосконалих демократій. Ситуація ускладнюється тим, що В. Зеленський довіряє дуже вузькому колу осіб, що виливається у непрозору кадрову політику – велика кількість його призначень є сумнівними з точки зору прозорості та професіоналізму. Експерти переконані, що саме кадрова політика глави держави закладає певну небезпеку для демократії, яка вповні проявиться після війни.

Завдяки активній діяльності на міжнародній арені Президент України набув небаченої популярності у світі, але опитування свідчать, що внутрішнє ставлення до нього з боку українського суспільства та експертного середовища є набагато критичнішим, ніж на Заході, бо «там панує його сприйняття як героя, чого немає вдома». Так, О. Гарань наголошує що «Зеленський на першому місці серед тих, кому українці дякують за військові успіхи, але це стосується його як людини. Інша картина виходить, коли ми говоримо про Президента як про інституцію» [13]. Експерт побоюється, щоб «В. Зеленський, який зараз потрапив у світові герої, не впав у месіанство» і не вирішив залишитися при владі безстроково – подібні ознаки він демонстрував і до війни, а після війни «небезпека такого сценарію зростає у рази».

Чи виникне бажання у лідера, який без жодного політичного досвіду виграв президентські вибори, без жодного дипломатичного досвіду заручився безпрецедентною підтримкою України, яка потерпає від війни, у світі, зафіксувати свій успіх і цим самим поставити під удар українську демократію, свободи і принципи якої українці відстоюють в ході війни. Політичні оглядачі вже пророкують, що воєнна перемога України над Росією автоматично обернеться особистим тріумфом Президента. «В цьому разі виникає ризик того, що Володимир Олександрович (Зеленський) ... захопиться спочиванням на лаврах, повірить у власну безальтернативність, еволюціонує в класичного автократа та запропонує країні нехитру формулу «Є Зеленський – є Україна, немає Зеленського – немає України» [14]. Від цього великою мірою залежатиме доля української демократії, характер і вектор подальшої трансформації гібридного державно-правового (політичного) режиму.

Воєнний стан, запроваджений в Україні з початком російського повномасштабного вторгнення, негативно позначився на ситуації у сфері медіа, доступу до публічної інформації. Інститут масової інформації зафіксував 567 порушень свободи слова в Україні у 2022 р., щоправда більшість з них – 470 (80%) вчинила Росія в ході воєнної агресії. Основними порушеннями безпосередньо в Україні стали: перешкоджання журналістській діяльності, вимкнення трьох телеканалів («Прямий», 5 канал та «Еспресо») з цифрового мовлення, обмеження доступу до публічної інформації та кіберзлочини [15]. Але навіть незважаючи на воєнний стан, рівень свободи слова в Україні залишається традиційно високим - в медіа зберігається критика влади, триває об'єктивне і всебічне обговорення того, що відбувається в країні, Інтернет-ресурси не зазнають обмежень або тиску. За винятком принципу поділу влади (функціонування системи стримувань та противаг), часткового обмеження прав та свобод інші демократичні/конституційні принципи під час війни постраждали менше. Більше того, наприклад, громадянське суспільство вийшло на новий рівень розвитку та самоорганізації, продемонструвало великий ступінь адаптації і здатність працювати у надскладних умовах (волонтерство, підтримка ЗСУ та громадян, що постраждали від агресії або окупації, локальні ініціативи, мережева взаємодія, громадський контроль) В окремих випадках громадські організації взяли на себе виконання функцій держави – там, де вона не впоралася або не контролювала ситуацію. Кількість громадських організацій суттєво зросла, вони «ще раз довели, що... є надійною опорою для держави, ЗСУ та громадян, які опинилися в скрутні через війну» [16].

На Форумі розвитку громадянського суспільства, який відбувся наприкінці 2022 р., було чітко задекларовано стратегічну позицію українського громадянського суспільства: воно не допустить повернення авторитаризму у жодному вигляді й жорстко протидіятиме спробам влади просувати або застосовувати недемократичні механізми. Як підкреслила виконавча директорка Фондації DEJURE, це означає «нульову толерантність до всіх тих, хто протидіє поступу України вперед, до тих, хто протидіє реформам та ініціативам, які сприяють демократичній розбудові України», і наголосила, що ні українці, ні громадянське суспільство, ні сама влада не можуть дозволити собі відтермінувати проведення демократичних реформ [17]. Така риторика свідчить не лише про рівень громадянської зрілості, а й про консолідацію активних громадських сил навколо ідеї незворотності демократичних змін. Важливим аспектом цього є формування в Україні нового суспільного договору, у якому демократичні

процедури й механізми контролю стають невід'ємними складовими управління державою навіть у надзвичайних умовах.

Організації громадянського суспільства вже сьогодні готуються до поствоєнної відбудови та відновлення України, відмовляючись від віджилих, недемократичних практик та інституцій. Мова йде не лише про заміну старих формальних механізмів, а й про створення принципово нової архітектури влади, заснованої на прозорості, інклюзивності та підзвітності. Громадянське суспільство, яке за роки війни набуло безпрецедентного впливу та ресурсів, планує спрямувати свій потенціал у процес державотворення, розпочати творення нових інститутів, процедур та механізмів нагляду за діяльністю влади. Це означає, що поствоєнна трансформація не обмежиться інфраструктурною чи економічною відбудовою — вона стане глибоким переосмисленням правил, норм і стандартів державного управління. Така позиція ґрунтується на історичному досвіді: дві демократичні громадянські революції у 2004 та 2014 роках та перемога у російсько-українській війні над набагато сильнішим і підступним ворогом – авторитарною РФ – заклали у національну свідомість переконання, що демократія не є даністю, а результатом постійної боротьби й участі громадян.

Очевидно, що процес відбудови не буде простим і супроводжуватиметься як високими очікуваннями, так і неминучими конфліктами, внутрішніми протистояннями у ході поствоєнної трансформації всієї політико-правової системи України. Водночас російсько-українська війна з її масштабом руйнувань і викликів, яка не зламала українську націю, а навпаки призвела до небаченого рівня консолідації, мобілізації та національної стійкості, ймовірно стане не перешкодою, а каталізатором найбільших політико-правових і соціальних змін у сучасній історії України. Українці фактично платять своїми життями не за повернення до сумнівних і непрозорих гібридних механізмів влади, а за створення держави якісно нової демократичної моделі – більш інклюзивної, підзвітної й захищеної від корупції та авторитарного реваншу. В історії людства війни нерідко ставали поштовхом до радикальних позитивних перетворень, і український випадок демонструє готовність суспільства не просто очікувати змін, а брати на себе відповідальність за їх реалізацію.

Соціологічні опитування підтверджують цей тренд: лише 14% респондентів припускають можливість повернення до автократичного політичного режиму за певних умов, тоді як 64% вважають найкращим режимом для України саме демократію – показник, що є дуже високим навіть для багатьох західних демократій [18]. Крім того, опитування засвідчують посилення громадянської активності, зростання рівня довіри до волонтерських організацій і до армії, а також готовність громадян брати участь у процесах ухвалення рішень на місцевому рівні. Це свідчить про формування нової політичної культури, яка ґрунтується на усвідомленні ролі громадянина як суб'єкта, а не об'єкта державної політики. Таким чином, післявоєнна Україна має шанс стати лабораторією демократичної модернізації, де громадянське суспільство виступатиме не лише партнером, а й повноцінним співтворцем нових інституцій і правил гри, перетворюючи перемогу у війні на перемогу в утвердженні європейської демократичної моделі розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попов І. Війна в Україні як глобальний виклик демократії. URL: <https://bit.ly/3C1HV88>.
2. Войтович Р. Мережеве суспільство як нова форма соціальної організації в умовах глобалізації. Політичний менеджмент. 2010. № 5. С. 3-18.
3. Perry D. What Have We Learned After a Year of War in Ukraine? Newsweek. URL: <https://bit.ly/3MZyd0j>.
4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / за ред. М. В. Цвіка. Харків: Право. 2009. 584 с. (116)
5. Редькін В. Політичні режими, їх різновиди. Студентська бібліотека. URL: <https://bit.ly/3N2QwTC>.

6. Бабенко К.А. Конституційні гарантії демократизму політичного режиму в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Шостий апеляційний адміністративний суд. URL: <https://bit.ly/43gxy1h>.
7. Democracy Index 2022. The Economist Group. URL: <https://bit.ly/3Cnq1BS>.
8. Democracy Index 2022 «Frontline democracy and the battle for Ukraine». Economist Intelligence. 84 p.
9. Democracy Index 2022 «Frontline democracy and the battle for Ukraine». Economist Intelligence. 84 p. (12)
10. Бабенко К.А. Конституційні гарантії демократизму політичного режиму в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Шостий апеляційний адміністративний суд. URL: <https://bit.ly/43gxy1h>.
11. Кобзюра М.І. Конституціоналізм, конституція, конституційне право та їхні взаємозв'язки: загальна характеристика. Конституційне право : підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2021. 528 с. (13)
12. Замятін В. Про “монобільшість” і коаліцію. Разумков Центр. URL: <https://bit.ly/43NONqD>.
13. Олексій Гарань: «Росія з кожного українського президента робить націоналіста». Центр політичного консалтингу. URL: <https://bit.ly/3JoOYkD>.
14. Дубинянський М. Кінець епохи Зеленського. URL: <https://bit.ly/42vSd0i>.
15. Барометр свободи слова. Інститут масової інформації. URL: <https://bit.ly/3CmpQa6>.
16. «Громадянське суспільство України в умовах війни-2022» - звіт за результатами дослідження. Єднання. <https://bit.ly/3P9Qn29>.
17. Як громадянське суспільство України формує нові смисли у час війни. Громадський Простір. URL: <https://bit.ly/43xnn8z>.
18. Олексій Гарань: «Росія з кожного українського президента робить націоналіста». Центр політичного консалтингу. URL: <https://bit.ly/3JoOYkD>.